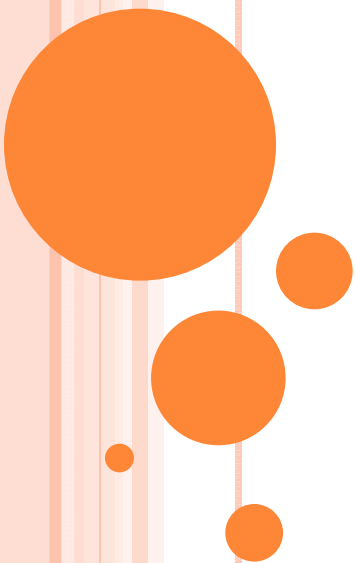

CILVĒKA VĒRTĪBAS UN PAŠIDENTITĀTES IZPRATNE KĀ ĪPAŠS SKOLU PEDAGOĢIJAS UZDEVUMS.

Skaidrīte Gūtmane

pedagoģijas zinātņu profesore

Latvijas Kristīgās akadēmijas rektore

Cilvēka pašidentitātes problēma – kas notiek ar bērnu, ar jauniešu, ar vecākiem?

Jautājums dzimst no mūsu ikdienas eksistences. Var rasties sajūta, ka nesaproti laikmetu, neatbilsti modernas skolas paradigmai. Bērni vairs it kā nesakrīt ar iespējamo, iedomāto, izloloto bērnu?

- Kāpēc tādas nojausmas?
- Kas īstenībā notiek?

M.Heidegers (eksistenciālisma filozofs, 1889 – 1976):
Cilvēks uzdod jautājumus, ir uzdevis jautājumus, jo viņš pats ir jautājums. CILVĒKS IR NOSLĒPUMS.

Problēma ir cita: kā mūsu laikmeta pedagoģija antropoloģiski formulē cilvēku?

Cilvēka tēma ir aktuāla pedagoģijas kultūrai vienmēr, tāpēc ir loģiski vēlreiz uzdot šādus jautājumus:

- Kas ir cilvēks?
- Kas ir bērns?
- Kas esmu ES?
- Kāpēc es dzīvoju?
- Ar kādu mērķi dzīvoju?
- Kas mani sagaida?

Paradokss:
cilvēki šo jautājumu vietā uzdod citu:

«Kas esam MĒS (klase, tauta, nācija utt.)?» – t.i., jautājumus no antropoloģijas jomas pārceļ socioloģijas sfērā.

Skolu pedagoģijā akūti trūkst meta-fiziska metodoloģiskā pamata, lai radītu īstu antropoloģisku izpratni par cilvēku.

Antropoloģijas zināšanas nav iespējamās bez ontoloģijas.
Kamēr tādas nav, lietojam alternatīvas:

- Zināšanu standarti,
- «Es kaut ko nesaprotu», bet «paklausu IZM u.c. augstākstāvošo instanču prasībām»,
- Izlīdzamies ar kristīgās mācības vai ētikas stundām,
- Filozofijas / psiholoģijas zinātņu sniegumu, bet *bez ontoloģijas*, kādēļ cilvēka izpratne ir nepilnīga.

**Dzīves sekularizācija
novedusi pie ontoloģisko / meta-fizisko
jautājumu nobīdīšanas perifērijā,
tāpēc esam nonākuši pie būtiska jautājuma:**

Kā mēs identificējam lietas un parādības?

Kā mēs identificējam lietas un parādības?

Kas ir
bērns?

Kas ir
māte?

Kas ir
glāze?

Kas ir
baznīca?

Kas ir
zinātne?

Piemēram:

Kas nosaka mātes būtību?

- Māte ir sieviete, kas dzemdējusi kaut vienu bērnu.

12-o klašu skolēni: «Māte ir mātīte» (socioloģiskā aptauja 2011.g.).

Ontoloģiski, caur meta-sistēmu:

Māte ir «tā, kas Dieva Vārdu dzird un pasargā» (Lūkas 11:28).

Kas ir glāze?

«Glāze ir trauks, kurā ieliet ūdeni».

Ontoloģiski, caur meta-sistēmu:

*«Glāze ir trauks, kas glabā GAISMAS ATSPULGUS»
(Rozentāla Mākslas vidusskolas audzēkņi)*

**Lai iestrādātu vērtību sistēmu bērnos,
mums ir jāprot *identificēt*
lietas un parādības *kompleksi* –
no iekšpuses (ontoloģiski) un no ārpuses.**

**Kompleksa programmu jēdzienu raksturojuma nav, tāpēc mēs
ejam vieglāko ceļu:
identificējam tās no ārpuses.**

Cilvēku (bērnu, pusaudzi, vecākus utt.)
nevar identificēt no ārpuses.

Tā ir liktenīga kļūda vērtību izglītībā!

**Identitātes problēma ir cilvēka dzīves
neatņemama sastāvdaļa, tāpēc
līdzās izglītošanai – skolai – vajadzētu nodrošināt
bērnām viņa pašidentitātes loģikas apguvi.**

Pašidentitātes loģika ietver sevī:

- **Ārējo sevis izpratni,**
- **lekšējo sevis izpratni,**
- **Mainīguma / noturības daļas apzināšanos,**
- **Meta-normas apzināšanos.**

Kopā šie ir skolas vērtību audzināšanā galvenie uzdevumi. Ja tos neīsteno – tad grūti dzīvot laimīga cilvēka dzīvi.

Kāpēc?

Tāpēc, ka *nav* zināšanu un informācijas filtra («Tu mierdams mirsi..»)

Tāpēc, ka cilvēkā pieaug mainīgā daļa, bet *strauji sarūk noturīgā daļa.*

Šodienas cilvēks ir t.s. PLASTISKAIS CILVĒKS

**Vai iepriekšējo laikmetu cilvēkos
nebija plastiskuma?**

**Protams, bija, bet ar nosacījumu:
izmaiņas notiek normas robežās.**

Šobrīd norma nav notverama, tā ir plūstoša: tāpēc cilvēku (bērnu, vīru, sievu, tēvu, māti) ir grūti saprast, cilvēks ir kļuvis neskaidrs.

Plastiskums ņem pārsvaru, cilvēks nevar kontrolēt savas izvēles, savu mainīgumu.

Nepieciešams iekšējais instruments, kas varētu šo plastiskumu – vai apspiest?

Nē!

Ir jāpiedāvā “sevis hermeneitika”: orientieri, kā sevi saprast.

Piemēram:

Kas es esmu?

Jurists

Students

Skolēns

**Skolas
direktors**

**Klases
audzinātāja**

“Neviens no šiem neesmu ES,
jo tādu pašu speciālistu ir tūkstošiem.”

Lai definētu, ir divi ceļi:

EX NIHILO: kas es neesmu?

Neesmu
zirgs:

“Iejūgšanās
darbā nav
galvenais.”

Neesmu
Dievs:

“Nezinu visu,
neredzu
visu,
nesaprotu
visu.”

Neesmu
pērtiķis:

“Nespēju
atkārtot
vienas un
tās pašas
darbības
tūkstošiem
reižu.”

Caur meta-jēdzienu

Caur meta-jēdzienu:

Ortodoksā antropoloģija

un

Teoloģija kā zinātne

Apvienojumā ar patroloģiju, askētiku, eksegēzi, kultūras un sociālo antropoloģiju, filozofiju, psiholoģiju sniedz dziļas integratīvas zināšanas par cilvēku.

**Bibliskā antropoloģija un teoloģijas zinātne
sniedz nopietnas atklāsmes
par cilvēka īpašo vērtību.**

**Cilvēks ir Dieva radīta būtne:
“..radīja cilvēku no zemes pīšļiem” (1.Moz.2:7,19).**

Ebreju val. *adām* – “cilvēks”, *adamā* – “sarkana zeme”.

Dzīvnieku ķermeņi veidoti no tā paša materiāla – no zemes.

“Tad Dievs veidoja no zemes *adamā* ikvienu lauku zvēru un ikvienu putnu gaisā” (1.Moz.1.nod.)

Bet cilvēka radīšana apzīmēta ar divām zīlēm *ji-je-cer*, turpretī dzīvnieku ar vienu *jā-car*.

“Jod” senebreji valodā norāda uz radošo impulsu.

Ekseģēzes speciālisti skaidro semantiku:

Cilvēkam un dzīvniekiem ir kopējs fizisks pamats, bet cilvēks ir saņēmis no Dieva garīgu lielumu: DVĒSELI *nešāmā*: dvēsele, kas dota cilvēkam, ir ar papildus garīgo devu – tā cilvēku atšķir no dzīvnieka, no zvēra.

Sv.Rakstos oriģināltekstā senebreju valodā ir divi vārdi, kas apzīmē jēdzienu “dzīva dvēsele”:

- Nešāmā*
- Nefeš*

Cilvēkā ir “iemaīsīta” *nefeš*, t.i., dzīvnieku “dvēseles dzīvība” apvienojumā ar viņam vienīgajam piemītošo unikālo dvēseli *nešāmā*.

Cilvēks ir būtne ar duālu dabu.

Zemes cilvēks

«Radīja cilvēku no zemes
pīšļiem» (1.Moz. 2:7, 19).

**Sašaurināta
antropoloģiskā, arī
vērtību izpratnes robeža.**

Cilvēks ar Dieva līdzības iespēju

«Radīja cilvēku *adām* un
iezīmēja ar *nešāmā*»
(1.Moz. 1:27).

«*Dievs sacīja: radīsim
cilvēku adām pēc mūsu tēla
un līdzības*» (1.Moz. 1:27).

**Bezgalīga antropoloģiskā
un vērtību izpratnes
robeža.**

«Tā cilvēks kļuva par dzīvu dvēseli.»

**Zemes cilvēks ar Dieva līdzības – NB!
– *iespēju*.**

Vai mēs mācām šo iespēju izmantot?
Iespēju konsekvences atklājas cilvēka nāves brīdī:
nešāmā atstāj ķermeni un nu var redzēt, ka cilvēka
miesa bez *nešāmā* ne ar ko neatšķiras no dzīvnieka
miesas: «No zemes ņemtais par zemi paliek.»

Cilvēks ir būtne, kas mainās.

Izmaiņas ir pozitīvas, ja noturības daļa strādā kā
filtrs plastiskumam.

Noturības daļa ved uz brīvību vienotībā ar Dievu,
dvēseles un dzīvības Radītāju.

Skolai būtu jāsniedz ontoloģiska izpratne par to, kas ir:

DOMĀŠANA

NAV
smadzeņu
funkcija, bet
IR prāta
darbības
enerģija:
Dieva Gara un
cilvēka
apziņas
sinerģija.
Rezultāti –
iedvesma,
atklāsme,
atklājumi,
intuīcija.

GRIBA

NAV
priekšmetiski
motivējoša
psihe
funkcija, bet
IR dvēseles
garīgā
savdabība,
sinerģija –
dvēseles
vajadzību
apmierinātājs
spēks.

SIRDS

IR garīgi
emocionāls
orgāns,
dvēseles
mistiskā
satura orgāns,
*galvenais
pedagoģiskās
iespaidošanas
objekts.*

APZIŅA

Gara darbība,
kas realizējas
prāta sfērā un
visu dvēseles
spēku
vienotībā.

Regulē cilvēka
vērtības,
mērķus,
pašnovērtējumu,
pašcieņu.

Ved uz
personību.
Cilvēks
vienotībā ar
Dievu ir brīva
personība..

SIRDSAPZIŅA

Garīgi
emocionālās
dvēseles
dzīves
regulētājs
orgāns; Dieva
Gara darbības
vieta.

Vai cilvēks ir «projekts, kas nav izdevies» (*Diena*, 2012.6.10.)?

**Šajā jautājumā cilvēkam,
ja viņš mēģina atbildēt pats,
ir ļoti lielas iespējas kļūdīties.**

Cilvēks
(dzīvība) NAV
definējama no
ārpuses.

- Cilvēks ir definējams meta-sistēmā.
- Meta-sistēma – tā ir dievišķā pasaule.
- Cilvēks ir Dieva bērns.
- Cilvēkam IR no Dieva dota iespēja izvēlēties dzīvi balstīt uz brīvības pamatiem.
- Skolai vajadzētu iemācīt izdarīt *izvēli*.

**Tāpēc pedagogija ir ontoloģiska zinātne:
Izglītība, audzināšana nav atdalāma
no *cilvēka dzīves mērķa*.**

**Cilvēka dzīves mērķis – garīga dzīve, sava ES
izpausme ar Dieva Gara palīdzību, t.i., *cilvēka
dievišķošanās*.**

Sekulārā pedagoģija cilvēka dzīvi skata kā *plastisku* laika posmu zemes virsū, noslēgtu, vērtīgu.

Ortodoksā pedagoģija skata cilvēka esību tādās *noturīgās kategorijās*, kā «mūžība», «dvēseles nemirstība»; cilvēku virza uz atbildību Dieva priekšā par savu dzīvi: nedrīkst dzīvot, it kā nāves nebūtu, nedrīkst tā audzināt, it kā mūžības nebūtu.

Sekulārā pedagoģija ar garīgu dzīvi saprot psiholoģiskas izpausmes, garīgo jauc ar dvēselisko, cenšas nedefinēt garīgo pasauli.

Ortodoksā pedagoģija māca, ka nevar nonākt pie garīgas izaugsmes, attīstot intelektu, gribu, jūtas – šīs jomas ir pastarpinātas.

Cilvēkā ir iedzimta vajadzība pēc Dieva, pēc PATIESĪBAS.

P.S. Un kristietība ir tūkstošiem gadu ietekmējusi ne tikai mūsu izglītības sistēmu, likumus, bet visu Rietumu civilizāciju.

Baznīcas un valsts šķirtība nozīmē tikai to, ka tās nav strukturāli saistītas un ka Latvijā nav valsts baznīcas.

Tas nenozīmē, ka cilvēki ar reliģisko pārliecību nedrīkst piedalīties likumdošanas / izglītošanas procesos. Ieteikt viņiem to nedarīt nozīmē ierobežot viņu konstitucionālās tiesības.

Ja cilvēka iekšējo vajadzību mehānismu «piezemē» jau no bērnības, ja bērnam dod nevis bezgalības, bet dzīvnieciskas pašpietiekamības izpratni, atraujam «debesu maizi» – tad noturības daļa cilvēkā salūst.

To aizstāj socializācijas un profesionalizācijas process, ko pareizi būtu saukt par pielāgošanos: cilvēks kļūst plastisks, nenoturīgs.

Pielāgošanās procesā nenotiek garīgas izmaiņas, jo cilvēks nezina, kā un kāpēc būtu jāierobežo savas iegribas.

Ko gribam audzināt?

Bērnu, kas vienaldzīgs pret PATIESĪBU?

«Eh! Kas ir patiesība?..
Sekulārā sabiedrībā
dzīvojam!»

Kristus uz šo jautājumu
neatbildēja. Jo Viņš, dzīva
patiesība, stāvēja Pilāta
priekšā. Pilāts – skeptiska
attieksme pret patiesību,
netic tās esamībai.

Bērnu, kas turas pie PATIESĪBU?

Radošais, no mūžības dotais, garīgās
izaugsmes perspektīva – asniņš – tas
funkcionē kā:

*Radošās spējas
(māksla, doma,
pūles,
piespiešanās)*

*Spējas
pašuzupurēties,
žēlums pret citu.*

*Sirdsapziņas
balss.*

IR JĀBŪT PĀRLIECĪBAI,
ka cilvēks ir garīga būtne: apslēptais sirds cilvēks ārēji redzamajā.

Vērtību audzināšana cilvēkā sākas ar bērna kā neatkārtojamas garīgas individualitātes apzināšanos.

Šobrīd – uz materiālistiskas cilvēka izpratnes pamatiem uzliekam vērtību / kristietības elementus.

**Galvenais cilvēka brīvības nosacījums
Ir viņa garīgais spēks.**

Tas ir pamats vērtību sistēmas uztverei un filtrs.

Fullertona pētījums ASV 2009. gadā «Garīgās un vērtību sistēmas izpausmes izglītībā»:

Galvenās problēmas 1949.gadā.

- Skolēni sarunājas,
- Starpbrīžos skaļi sarunājas,
- Trokšņaini uzvedas,
- Skrien pa gaiteniem,
- Neievēro rindu,
- Nomet zemē papīrus,
- Mēģina špikot,
- Cenšas neievērot hierarhiju.**

Galvenās problēmas 2009.gadā.

- Lieto narkotikas,
- Lieto alkoholu,
- Ir agresīvi,
- Skolēnu pašnāvības,
- Depresija,
- Grūtniecība skolas laikā,
- Izvarošanas gadījumi,
- Kautiņi un zādzība.

Pievērsiet uzmanību pēdējam!

Pasaule ir uzbūvēta hierarhiski.

Skolai būtu jāieved hierarhiskās
drošības aplī.

Hierarhiskā vērtību audzināšana notiek šādi:

-
- Dievs
 - Nemirstīgās dvēseles atsaukšanās Dievam
 - Mīlestība – grieķu val. *agape, filia, eros*
 - Radošums
 - Atklāsme
 - Ticība – racionālā prāta augstākā forma
 - Racionālais prāts
 - Zinātkāre
 - Jūtas
 - Saprāts
 - Emocijas *Senebreju val. nefeš*
 - Instinkti

Paldies par uzmanību!

Prof. Skaidrīte Gūtmane

Tālrunis: 29 266 532

E-pasts: rektore@kra.lv

www.kra.lv